

"Bērni ar saskarsmes un uzvedības grūtībām - iemesli un risinājumi"

Nodibinājums "Centrs Dardedze"

Laila Balode, 10.10.2016

Uzvedība (1)

individuāla rīcības ārējā izpausme, izturēšanās, attieksme, ko parasti nosaka vitālās vajadzības un vides apstākļi, kā arī tuvākajā apkārtnē vai plašākajā sabiedrībā pieņemtās estētiskās, tikumiskās normas un etiķete ko, tāpat kā zināšanas, vērtē izglītības ieguves procesā. Vērtējot uzvedību, jāņem vērā konkrētie apstākļi un situācijas. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Uzvedība (2)

“Mēs rīkojamies saskaņā ar to, kā mēs interpretējam savu pieredzi. Mērķtiecīga uzvedība ir mūsu attieksmes un uzskati, kas ir saskaņā ar tiem subjektīvajiem mērķiem, kuri, pēc mūsu izpratnes, piešķir mums sociālu nozīmību. Saprast uzvedību nozīmē saprast mērķus, uz kuriem cilvēks virzās”
(Dreikurs-Fergusons, 1984).

Uzvedības mērķi

- **Uzmanība**
- **Vara**
- **Atriebība**
- **Neatbilstība** (pieņemtā bezpalīdzība, aiziešana)

Uzmanība

Moto “Es neesmu izcils, bet es vismaz nepalikšu nepamanīts, ja spēšu panākt īpašu uzmanību, satraukumu vai pakalpojumu”;

“Es esmu nozīmīgs tikai tad, kad man pievērš uzmanību”;

Raksturojums trokšņains, nemierīgs, lielīgs, pārmērīgi pakalpīgs, pļāpīgs, izdara sīkas palaidnības, ākstās, “hiperaktīvs”;

Reakcija uz uzvedības koriģēšanu bērns apstājas uz īsu brīdi;

Pieaugušā reakcija jūs jūtaties sadusmots, tiecaties domāt par bērnu kā par sodību vai traucēkli, vai vismaz tādu, kas aizņem pārāk daudz laika;

Apburtais aplis: Nepareiza uzvedība → reakcija → nepareiza uzvedība

Palīdzība

- Ignorējiet slikto uzvedību. Jebkura gadījumā samaziniet tai veltīto uzmanību.
- Uzmanības novēršana
- “Vērotāju” izolēšana
- Sniegt uzmanību par atbilstošu, labu un pareizu uzvedību
- Pārtraukt darbību un gaidīt, kamēr tiek izbeigta nevēlamā uzvedība
- Loģisko seku izmantošana
- Neko nesakiet par tiekšanos pēc uzmanības, bet atzīstiet cita bērna teicamo uzvešanos.

Vara

Moto “Es varu nebūt uzvarētājs, bet es vismaz varu parādīt cilvēkiem, ka viņi nevar pieveikt mani vai atturēt darīt to, ko gribu”;

“Es esmu nozīmīgs tikai tad, kad ir tā kā es gribu”;

Raksturojums – agresīvs, nepakļaujas autoritātei, nekaunīgs, atsākas izpildīt darbu, melo, neklausā, dusmojas, cenšas būt “boss”, sabožas, kliec, ja nevar panākt savu;

Reakcija uz uzvedības koriģēšanu – sliktā uzvedība turpinās, var pat koriģēšanas dēļ pasliktināties;

Pieaugušā reakcija – jūs jūtaties uzveikts, sagrauts, nikns, varat izjust, ka jūsu vadošā pozīcija ir apdraudēta;

Uzbrukums → pretuzbrukums → pretuzbrukums

Palīdzība

- Neiesaistīties cīņā par varu.
- Bezspēcības atzīšana
- Izrādīt cieņu
- Izstrādāt sadarbības modeli
- Novērst konflikta iemeslu;
- Uzticēt kaut ko nozīmīgu vai īpašu

Atriebība

Moto “Cilvēki neinteresējās par mani, bet es vismaz varu kaut ko izdarīt, lai atmaksātu pārestību”;

“ Es būšu nozīmīgs tikai tad, ja tu būsi tik stipri aizvainots, cik stipri bija aizvainojuši mani”;

Raksturojums vardarbīgs, brutāls, īgns, vārdos un/vai darbībā aizvainojošs pret citiem;

Reakcija uz uzvedības koriģēšanu – koriģēšanas gadījumā bērns pāriet uz vēl negantāku uzbrukumu, tiecas atriebties;

Pieaugušā reakcija – jūs jūtaties apvainots, varat uzskatīt, ka bērns ir zemisks vai ļauns;

Aizvainojums → aizvainojums → aizvainojums

Palīdzība

- Mīlēt un/vai pieņemt;
- Palūgt izdarīt kaut ko noderīgu un īpašu priekš pieaugušā;
- Uzlabot attiecības starp viņu un kādu iebiedētu grupas biedru;
- Novērst vardarbīgu izturēšanos pret viņu;
- Nepakļauties provokācijām.

Neatbilstība (pieņemtā bezpalīdzība, aiziešana)

Moto “Es nespēšu mēroties ar citiem, bet man vismaz kaut kas jādara, lai cilvēki mani nepamestu”;

“Es tik un tā neko nevaru, lieciet mani mierā un atstājiet mani vienu”;

Raksturojums – neko nedara, pat nemēģina darīt, ja kaut ko uzsāk, tad viegli atkāpjas, izolē sevi no pārējiem, lēnprātīgs, parasti nerada nekādas disciplīnas problēmas;

Reakcija uz uzvedības koriģēšanu – nekādas reakcijas uz koriģēšanu;

Pieaugušā reakcija – jūs jūtaties bezspēcīgs vai gatavs padoties. “Ko es varu viņam padarīt?” Varat uzskatīt bērnu par sapņotāju vai muļķi.

Palīdzība

- Atklāt tos darbus, kurus viņš var izdarīt labi;
- Uzstādiet pietiekami zemus standartus;
- Mācīt iekšējo valodu;
- Parādīt, ka kļūdīties ir cilvēcīgi;
- Novērtēt jebkura veida bērna pozitīvu veikumu 'bez lieka trokšņa'.

Vardarbība pret bērnu

"Vardarbību pret bērnu veido visas fiziskās un/vai emocionālās cietsirdības (nežēlības), seksuālās vardarbības, novārtā pamešanas vai nolaidīgas izturēšanās, komerciālas vai citas ekspluatācijas formas, kas var izraisīt reālu vai potenciālu kaitējumu bērna veselībai, dzīvībai, attīstībai vai pašcieņai, bērnam atrodoties atbildības, uzticēšanās un/vai varas attiecību kontekstā"
(PVO)

Vardarbība ģimenē

Vardarbība ģimenē ir fizisko, seksuālo, verbālo, emocionālo, sociālo un ekonomisko aizskārumu cikls, kas atkārtojas arvien biežāk un, kas tiek veikts pret partneri ar mērķi iegūt pār viņu varu un kontroli.

Vardarbības ģimenē ietekme uz bērniem (1)

1.Uzvedības un emocionālās problēmas

Agresivitāte, zemas sociālās spējas, liels nemiers, zema pašapziņa, nomāktība, dusmas. Zema spēja izjust empātiju. 50%-70% bērnu, kas piedzīvojuši vardarbību mājās, cieš no posttraumatiskā stresa sindroma (Klotz, 2000)

Vardarbības ģimenē ietekme uz bērniem (2)

2.Kognitīvās funkcijas un attieksmes problēmas

Mācīšanās problēmas, jo vecākiem nav pietiekami spēka un intereses, lai atbalstītu bērnus skolas gaitās un mācībās. Bērnā var veidoties sociāli nepieņemami priekšstati par veidiem, kā risināmi konflikti un domstarpības. 40% vīriešu, kas ir vardarbīgi pret savām partnerēm, bērnībā ir bijuši liecinieki sava tēva vardarbībai pret māti (Pilispa & Heiskanen, 1998).

Vardarbības ģimenē ietekme uz bērniem (3)

3. Ilgtermiņa problēmas

Depresija pieaugušo vecumā, atkarību izraisošu vielu lietošana, ar traumu saistīti simptomi un zema pašapziņa sievietes vidū, ar traumu saistīti simptomi vīriešu vidū (Krug ym., 2005), garīgās problēmas un pašdestruktīva rīcība (Forsberg, 2002).

Vardarbības ģimenē ietekme uz bērniem (4)

Atkarībā no vardarbības piedzīvošanas ilguma, intensitātes un bērna personiskajām īpašībām, mazākiem bērniem šī pieredze var:

- Graut vajadzību pēc drošības un patvēruma (piesaistes grūtības).
- Attīstās zemas sociālās spējas kā rezultāts noslēgtībai, kaunam un izolācijai.
- Uzrāda zemākas mācīšanās spējas vai pretēji -pārspīlēti velta sevi mācībām.
- Pēctraumas stresa simptomi (slapināšana gultā, izvairīšanās no skolas, bailes, trauksme).

Vardarbība ģimenē vardarbības ietekme uz bērniem (5)

Vecākiem bērniem:

- Pasīvi agresīva uzvedība
- Noziedzība un huligānisms
- Eksternalizēta (puišiem) un internalizēta (meitenēm) uzvedība.
- Atkarību izraisošu vielu lietošana
- Bēgšana no mājām
- Pieaugušo vecumā grūtības veidot drošu piesaisti

Vardarbības sekas

- **Kognitīvās sekas**
- **Uzvedības (biheiviorālās sekas)**
- **Fiziskās (medicīniskās) sekas**
- **Sociālās sekas**
- **Emocionālās (psiholoģiskās) sekas**

Vardarbības sekas

Kognitīvās sekas

- Izmaiņas kognitīvajos procesos (domāšanā, atmiņā, uzmanībā, uztverē):
  - pasliktinās akadēmiskie sasniegumi;
  - grūtības koncentrēties;
  - grūtības atcerēties.
- Izkropļoti priekšstati par sevi un apkārtējās pasaules likumsakarībām

Vardarbības sekas

Uzvedības (biheiviorālās) sekas

- Izmaiņas uzvedībā:
  - izolēšanās;
  - “sastingums”, mazkustīgums;
  - agresivitāte pret citiem;
  - pašdestruktīva uzvedība – sevis savainošana;
  - uz risku vērsta uzvedība;
  - suicidāla uzvedība;
  - seksualizēta uzvedība.

Vardarbības sekas

Fiziskās sekas

- **Izmaiņas bērna fiziskajā veselībā:**
  - fiziski savainojumi un traumas;
  - rētas
  - organisma funkciju zaudējums vai samazināšanās
- **Somatizācija:**
  - galvassāpes,
  - sāpes vēderā,
  - enurēze
  - enkoprēze
  - miega traucējumi
- **Traucējumi nervu sistēmas darbībā vai attīstībā**

Vardarbības sekas

Sociālās sekas

- **Izmaiņas bērna spējās veidot sociālus kontaktus, attiecības:**
  - grūtības veidot noturīgas, emocionāli tuvas attiecības;
  - tendence izolēties
  - veido pārāk ciešas attiecības
- **Neievēro sociāli pieņemtās un ķermeniskās robežas**

Vardarbības sekas

Emocionālās (psiholoģiskās) sekas

- **Izmaiņas emocionālajā sfērā:**
  - vainas, kauna un baiļu izjūta;
  - trauksmes izjūta;
  - depresija
  - bezspēcības un bezpalīdzības izjūta
  - dusmas
- **Pēctraumas stresa sindroms**
- **Disociācijas**
- **Zems pašvērtējums**
- **Neskaidrs paštēls**
- **Nespēj uzticēties**

Paldies par uzmanību!

Laila Balode

www.bernskacietusais.lv

www.paligsvecakiem.lv

www.centrsdardedze.lv

